

geschiedenis te vertellen op een manier die de grote lijnen duidelijk doet uitkomen. Misschien dat het aan de Münsterse 'jaargangen' te danken is dat menig opschrift in het Duits gegeven wordt, ook waar niet van vaststaande termen sprake is. In een zevental hoofdstukken is de stof geordend. Een eerste hoofdstuk tekent de 'Kopernikanische Revolution': de experimentele methode gaat overheersen in de wetenschap. Hugo de Groot en Cartesius worden als voorbeelden genoemd. Naast hen staat Pascal als vertegenwoordiger van een geheel andere soort vroomheid, die in contrast staat met zijn wetenschap. De zes hoofdstukken die volgen zijn: 1. De Aufklärung; 2. Romantiek en revolutie; 3. Romantiek en positivisme; 4. De pariteitsstaat; 5. Het dreunen van de machines; 6. De drempel van de wereldgeschiedenis.

Een personenregister en een 'apparaat' voor nadere studie van de recente kerkgeschiedenis zijn aan deze inleiding toegevoegd.

Zeër bescheiden presenteert de schrijver zijn boek als een inleiding, die de kerkhistorische 'vraagstellingen' binnen het kader van de algemene cultuurgeschiedenis stelt. Het boek mag daarom een exemplarische methode volgen en het verhaal behoeft niet compleet te zijn (blz. 10), het beeld is altijd gestyleerd, dus onvolledig! (blz. 228).

Wellicht is aan deze poging tot 'verbeelding' te danken dat men soms zegt: vertel iets meer, terwijl een andere keer een bepaalde kwestie in een zo breed kader wordt geplaatst, dat het moeilijk is de eenvoudige lijn te blijven volgen. Opkomst en verbreiding van het Neo-Thomisme hadden breder getekend kunnen worden. Het laatste hoofdstuk bevat, wanneer het gaat om het beeld van een nieuwe tijd, veel te weinig informatie over de geweldige veranderingen die na het tweede Vaticaans concilie hebben plaats gehad. Dit zijn twee voorbeelden van een te grote beperking. Maar soms is de drang om lijnen te laten zien zo groot, dat er een aanslag op de duidelijkheid wordt gedaan. Barth komt twee maal in het boek vrij opzettelijk ter sprake. De eerste keer lijkt het echter een uitloper die een zekere onoverzichtelijkheid teweeg brengt. Onduidelijkheid is er in het overzicht van de moderne oecumenische beweging (blz. 213 vv.).

33

Heel merkwaardige zinnen kan men lezen: 'Te voorzien was, dat de Hervormde Synode afgestudeerden van de Vrije Universiteit niet zou bevestigen, na het wel te verwachten beroep uit een plaatselijke gemeente' (107). Kryptisch: 'De gereformeerde theoloog Herman Bavinck (1854-1921) probeerde aan de Amsterdamse Vrije Universiteit nadrukkelijk het Verbond te stellen tegenover de revolutie van een totalitair toegepaste democratie' (blz. 156). Bevreemdend is de omschrijving van het existentialisme van Bultmann (blz. 159) en het spreken over de 'aantekeningen' die uitgegeven werden als Bonhoeffers *Widerstand* (sic!) und *Ergebung* (eveneens blz. 159). Het oneigenlijk gebruik van de voorzetsels *vanuit* en *rond* is opvallend: 'De Oud-Katholieken vertegenwoordigden als enige het 'katholieke' kerktype, en waren er attent op dat de raad geen protestants orgaan kon lijken. Ze voelden zich sterker dan aan hun omvang van 10.000 gelovigen beantwoordde vanuit de Oud-Katholieke Unie van 1889 en ook vanuit de in 1931 besloten intercommunie met de Anglicanen' (blz. 218/219).

Opzet, stijl en woordgebruik laten te wensen over.

W. van 't Spijker